

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยในห้วงสถานการณ์โควิด-๑๙

จัดทำโดย พลโท สันติพงศ์ ธรรมปิยะ
รหัส ๖๓๐๘๔๑

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยในห้วงสถานการณ์โรคโควิด-๑๙

พลโท สันติพงษ์ ธรรมปิยะ^๑

บทนำ

หลักประชาธิปไตย ได้ถือกำเนิดในประเทศตะวันตกมาเป็นเวลานานเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองที่กำหนดให้อำนาจการปกครองมาจากเสียงข้างมากของปวงชน สำหรับประเทศไทยนั้น ในสมัยโบราณได้ใช้รูปแบบการปกครอง ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่อำนาจสูงสุดในการบริหารราชการแผ่นดินอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดนับแต่นั้นเป็นต้นมา สำหรับปัจจุบันนี้หลักประชาธิปไตยเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ดังนี้

มาตรา ๒ บัญญัติว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

มาตรา ๓ บัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”^๒

ด้วยหลักการและเหตุผลข้างต้น “**หลักประชาธิปไตย**” นับว่าเป็นหลักการสำคัญในการปกครองบ้านเมืองและการใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะการปฏิบัติภารกิจของหน่วยทหาร ซึ่งมีการปฏิบัติราชการตามหลักประชาธิปไตย ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และระเบียบของทางราชการ ในเบื้องต้นนี้ “**หลักประชาธิปไตยในห้วงสถานการณ์โรคโควิด-๑๙**” ถือเป็นหลักการประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองบ้านเมือง เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมของประเทศชาติ

^๑ เจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารบก

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

หลักประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตย (Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองรูปแบบหนึ่งตามอุดมการณ์สากล ถือกำเนิดในประเทศตะวันตกมาเป็นเวลานาน ซึ่งกำหนดให้อำนาจบริหารของรัฐมาจากเสียงข้างมากของประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ ในทางอุดมคติหลักประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองของปวงชน โดยปวงชน และเพื่อปวงชน ทั้งนี้หลักประชาธิปไตยผู้นำประเทศจะได้รับอำนาจและความชอบธรรมในการบริหารประเทศจากประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยบนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ โดยมีการแบ่งอำนาจในการปกครองประเทศอย่างชัดเจน ผ่านการกระจายอำนาจและถ่วงดุลอำนาจระหว่าง ๓ ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ปกครองประเทศหรือใช้อำนาจรัฐนั้น

ความหมายของหลักประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายประชาธิปไตยว่าเป็นแบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ส่วนคำว่าระบอบ หมายถึงแบบอย่าง ธรรมเนียม ระเบียบการปกครอง ดังนั้น “ระบอบประชาธิปไตย” จึงหมายความว่าแบบอย่างหรือธรรมเนียมการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

หลักประชาธิปไตย (Democracy) ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำว่า “Demos” แปลว่า “ประชาชน” กับ “Kratos” แปลว่า อำนาจ ดังนั้นเมื่อนำคำมารวมกันจะมีความหมายว่า “อำนาจของประชาชน” หรือ “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ” ฉะนั้นหลักการขั้นมูลฐานของประชาธิปไตยก็คือ “การยอมรับนับถือความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาค และเสรีภาพในการดำเนินชีวิต” สำหรับภาษาไทยคำว่า “ประชาธิปไตย” มาจากคำว่า “ประชา” หมายถึง ประชาชน กับ “อธิปไตย” หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เมื่อนำคำมารวมกันเป็น “ประชาธิปไตย” หมายถึง ระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน สำหรับนักนิติศาสตร์นักรัฐศาสตร์และนักวิชาการได้ให้ความหมายหลักประชาธิปไตยไว้หลายท่านดังนี้

ความหมายหลักประชาธิปไตยตามความเห็นของนักวิชาการและบุคคลที่มีชื่อเสียงของไทย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ ได้ให้ความหมายของหลักประชาธิปไตยไว้ว่าประชาธิปไตยเป็นคำที่มีความหมายตรงกับคำว่า “democracy” คำว่า “demos” แปลว่า ประชาชน และคำว่า “kratia” แปลว่า เป็นใหญ่ ประชาธิปไตยจึงแปลว่า ประชาชนเป็นใหญ่^๓

ศาสตราจารย์ ปรีดี พนมยงค์ ได้ให้ความหมายของหลักประชาธิปไตยไว้กล่าวคือคำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึง หมู่คนคือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึงความเป็นใหญ่ ดังนั้นคำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”^๔

^๓ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์, “ประชาธิปไตยแบบไทย” ใน ๑๐๐ ปีพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์, อมรินทร์ปริ้นติ้ง : กรุงเทพฯ, ๒๕๓๔, น. ๑๓๒

^๔ ปรีดี พนมยงค์, ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน, www.pridi-phoonsuk.org

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยไว้ว่าแก่นของประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการปกครองโดยเสียงข้างมาก แต่ไม่แน่ว่าเสียงของคนข้างมากจะดีเสมอไป ถ้าเอาโจร ๕๐๐ คนกับพระ ๕ รูป มาอภิปรายลงมตกันว่าปล้นชาติหรือไม่ดี การที่โจร ๕๐๐ คน ผู้มีเสียงข้างมากลงมติว่าปล้นชาติไม่ได้แปลว่าเสียงข้างมากดีและถูกต้อง ดังนั้นจะให้ป็นประชาธิปไตยที่ดีจึงต้องมากทั้งเสียง ความรู้ ความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง การเสียสละ ประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ใช่เสียงมากลากกันเข้าพวง^๕

ศาสตราจารย์ ดร. วิษณุ เครืองาม ให้ความหมายของหลักประชาธิปไตยไว้ว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” มีความหมายอยู่ในตัวว่าประชาชนเป็นใหญ่ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า “democracy” ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า “demo” คือประชาชน กับ “kratein” คือการปกครอง^๖

ศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ อารังญวงศ์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า หลักประชาธิปไตย ประกอบด้วย หลักการสำคัญ ๕ ประการดังต่อไปนี้

(๑) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) หลักการนี้ให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยที่จะต้องเป็นของประชาชน เพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง โดยประชาชนมีอำนาจในการเลือกผู้แทนที่จะเข้าไปปกครอง และรวมไปถึงอำนาจในการถอดถอนผู้แทนที่ตนเองเลือกเข้าไปอีกด้วย

(๒) หลักเสรีภาพ (Liberty) หลักการเสรีภาพนี้ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเสรีภาพเหล่านี้จะต้องมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเสมอภาคของประชาชนอย่างแท้จริง

(๓) หลักความเสมอภาค (Equality) หลักการนี้ให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ถึงแม้ว่ามนุษย์เราอาจจะเกิดความไม่แตกต่างกัน แต่ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างทางกายภาพเท่านั้น สำหรับความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางโอกาส หมายถึงประชาชนจะมีโอกาสที่จะเท่ากันในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

(๔) หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักนิติธรรมนี้ให้ความสำคัญกับการบัญญัติกฎหมายที่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน โดยมีความชอบธรรม บังคับใช้กับประชาชนอย่างยุติธรรม และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าจะใช้กับบุคคลใดหรือชนชั้นใด ผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใด ๆ ลิดรอนเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และไม่สามารถใช้อิทธิพลอยู่เหนือกฎหมายหรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่น ๆ ได้

(๕) หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) ประชากรของรัฐแต่ละรัฐนั้นมีจำนวนมาก จึงเป็นการยากที่จะให้ทุกคนมีความคิดเห็นเหมือนกัน ดังนั้นหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยหลักการเสียงข้างมาก

^๕ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, “การเมืองไทย” ในรัฐศาสตร์ฉบับ “ปฏิวัติและประชาธิปไตย” เจริญวิทย์การพิมพ์ : กรุงเทพฯ, ๒๕๑๗, น. ๑๑๖

๒๕๑๗, น. ๑๑๖

^๖ วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, นิติบรรณการ, กรุงเทพฯ : ๒๕๓๐, น. ๒๔๖

เพราะเสียงเอกฉันท์คงจะเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตามหลักการเสียงข้างมากนั้นก็ไม้อาจจะละเลยสิทธิของเสียงข้างน้อยได้ ทั้งนี้จะต้องมีหลักประกันที่ให้ความคุ้มครองกับเสียงข้างน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้เสียงส่วนใหญ่กดขี่ข่มเหงเสียงส่วนน้อยด้วย และเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ ความเห็น หรือกระแสความนิยมของพวกตนอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด และเพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อยรวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข^๗

ศาสตราจารย์ ดร. อมร รัชศาสตร์ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของหลักประชาธิปไตย ประกอบด้วยหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน

(๒) การเลือกผู้แทนในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ต้องเป็นการเลือกที่บริสุทธิ์ยุติธรรมโดยประชาชนสามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ

(๓) ให้ความสำคัญแก่แนวคิดที่แตกต่าง ร่วมกันแก้ไขปัญหาและตัดสินใจทางการเมืองร่วมกัน

(๔) เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงการเลือกตั้ง เป็นต้น

(๕) ไม่เลือกปฏิบัติ บังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม

(๖) มีการตรวจสอบการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

(๗) ตัดสินใจหรือปฏิบัติตามเสียงข้างมาก

(๘) ประชาชนมีความเสมอภาคโดยเฉพาะด้านกฎหมาย และมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ

(๙) ประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานและหลักการของเสรีนิยม

(๑๐) ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยที่รัฐบาลเป็นผู้ให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพ

(๑๑) รัฐบาลให้หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ

(๑๒) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศผ่านกลไกต่างๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง

(๑๓) รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชนที่จะแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ ต่อรัฐบาล รวมถึงมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กำหนดได้

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าลักษณะดังกล่าว ๑๓ ประการเป็นลักษณะสำคัญที่ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยพึงได้รับ และเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมจำเป็นต้องรับรู้และทำความเข้าใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข^๘

^๗ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, สำนักพิมพ์เสมาธรรม, กรุงเทพฯ : หน้า ๒๕๘ - ๒๗

^๘ อมร รัชศาสตร์และคณะ, ๒๕๓๙, ประชาธิปไตย : อุดมการณ์หลักการ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๓๓

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการและบุคคลที่มีชื่อเสียงต่างประเทศอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักประชาธิปไตยไว้ดังนี้

อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่าประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยรับฟังเสียงข้างมาก (Majority Rule) และจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องเคียงได้แก่ระบบผู้แทน (Representation) คือการสรรหาเพื่อให้เป็นตัวแทน หลักนิติธรรม (Rule of Law) คือทุกคนต้องอยู่ใต้กฎหมายไม่ใช่อยู่ใต้บุคคลหรือใต้อำเภอใจ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นกฎหมาย แต่เป็นกติกากฎ เช่น มติคณะรัฐมนตรี และสิทธิมนุษยชน (Human Right) เป็นสิทธิเสรีภาพที่จะได้รับการคุ้มครองและป้องกันการรังแกจากเสียงข้างมาก^๙

ฮาโรลด์ ลาสกี กล่าวว่า “เนื้อแท้ของประชาธิปไตยก็คือ ความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง”

ซาลส์ อีเมอเรียม กล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิด และเป็นการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเองเป็นเครื่องนำทาง”

แม็ก ไอเวอร์ กล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการปกครองและวิถีชีวิต ประชาธิปไตยทั้งสองด้านนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกัน”

ลอร์ด ไบรซ์ กล่าวว่า “ประชาธิปไตยหมายถึง รัฐบาลที่ถือเอาเจตนารมณ์ของประชาชนฝ่ายข้างมากเป็นหลัก”

ดังนั้นเมื่อก้าวโดยรวมแล้วประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่มีตัวแทนของประชาชนไปทำหน้าที่บริหารประเทศเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ โดยพลเมืองผู้มีสิทธิจะเลือกผู้แทนไปบริหารประเทศแทนตนเองด้วยการเลือกตั้งที่เน้นการถ่อมตีสื่อเสียงข้างมาก และประชาชนมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของผู้แทนเหล่านั้น ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนา การพูด และการแสดงความคิดเห็นในกรอบที่ไม่ละเมิดต่อกฎหมายและสิทธิของผู้อื่น ฉะนั้นหลักการของระบอบประชาธิปไตยก็คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาค และเสรีภาพในการดำเนินชีวิต โดยปวงชนทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ชนกล่าวคือมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ซึ่งมนุษย์จะต้องใช้พร้อมกันกับหน้าที่โดยไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม ประชาธิปไตยนั้นอาจมีความหมายได้ทั้งประชาธิปไตยในการที่จะดำรงชีวิตร่วมกันของประชาชนหมายถึง รูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และความหมายโดยนัยทางการปกครองหมายถึง การปกครองที่ประชาชนมีอำนาจ และมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองและการกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก^{๑๐}

^๙ วิษณุ เครืองาม, ๒๕๕๐, การบรรยาย เรื่อง ประชาธิปไตยกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม, หลักสูตร การพัฒนานักกฎหมายภาครัฐระดับกลาง รุ่นที่ ๑

^{๑๐} บูรณ์ ฐานปคฤย, ๒๕๕๙, หลักประชาธิปไตยในที่ทำงาน, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔, วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ, หน้า ๒.

แนวคิดของหลักประชาธิปไตย

แนวคิดที่เป็นรากฐานของหลักประชาธิปไตยมี ๒ แนวคิดหลักที่สำคัญดังนี้

๑. แนวคิดของความเป็นอิสระของตัวบุคคล (the principle of individual autonomy) หรืออาจเรียกว่า อิสรภาพหรือเอกราช หรือการปกครองตนเอง หมายถึงบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในการปกครองตนเอง บุคคลย่อมไม่ตกเป็นวัตถุที่ถูกปกครองหรือครอบครองโดยบุคคลอื่น ๆ
๒. แนวคิดของความเสมอภาคและความเท่าเทียม (the principle of equality) หมายถึงบุคคลย่อมได้รับโอกาสที่เหมือนกันในการมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ แสดงความคิดเห็นฯ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง หรือการบริหารงานในสังคม^{๑๑}

ประเภทการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

แม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะมีหลักการตามที่กล่าวมาข้างต้น แต่รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นมีความหลากหลาย โดยขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย อาทิ ขนาดของรัฐ พื้นฐานความรู้และความเข้าใจของประชาชนในรัฐหรือประเทศนั้น พื้นฐานหรือภูมิหลังของระบอบการปกครองเดิมของรัฐหรือประเทศนั้น ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น และแม้กระทั่งการแทรกแซงทางการเมืองการปกครองของประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็มีผลต่อการเลือกประเภทการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมต่อรัฐหรือประเทศนั้นๆ ได้เช่นกัน ประเภทของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแบ่งเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑. ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หรือที่เรียกกันว่า ประชาธิปไตยบริสุทธิ์ (Pure Democracy) คือ รูปแบบของประชาธิปไตยที่รัฐมอบอำนาจให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองได้โดยตรง รวมไปถึงการร่างกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล กระบวนการที่รัฐให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำได้หลากหลายรูปแบบ เริ่มตั้งแต่รูปแบบพื้นฐาน ได้แก่ การหารือหรือประชุมกลุ่มประชาชนภายในหน่วยย่อยของชุมชน การเลือกตั้งระดับกลุ่มคนที่มิขนาดของประชากรจำนวนน้อยๆ การให้ประชาชนริเริ่มแนวคิดรูปแบบในการบริหารชุมชนหรือออกธรรมนูญปกครองหรือกฎหมายโดยประชาชนเอง (initiatives) ไปจนถึงการลงประชามติ (referendum) เพื่อรับรองธรรมนูญหรือกฎหมาย การปกครองด้วยแนวคิดที่เป็นของประชาชนโดยตรง รูปแบบของประชาธิปไตยทางตรงจึงประสบความสำเร็จในรัฐที่มีขนาดของประชากรค่อนข้างน้อย ประชาชนมีความรู้ มีความตื่นตัว มีความตระหนักในหน้าที่และสิทธิของตนเองเป็นอย่างดี มีความรู้ด้านการเมืองการปกครอง มีความเป็นเอกภาพทางความคิดและที่สำคัญคือปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจของผู้มีอิทธิพลต่างๆ หรือผู้แสวงหาผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ
๒. ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) หรือที่เรียกกันว่า ประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) หมายถึง การปกครองที่ให้ประชาชนออกเสียงเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในการร่วมตัดสินใจทางการเมือง กรณีที่มีผู้สมัคร

^{๑๑} Becker, P. & Raveloson, J.A.A . What is democracy? The Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Press, Friedel Daiber (University of Trier) (Translation from French by Andriakamelo Rarivoarisoa Alice with approval by KMF-CNOE & NOVA STELLA; ๒๐๐๘.

เป็นตัวแทนมากกว่า ๑ คน ให้ตัดสินใจผู้แทนที่ได้เสียงข้างมาก ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุดในสมัยปัจจุบัน อย่างไรก็ตามแต่ละประเทศมีการกำหนดรายละเอียดปลีกย่อยในเรื่องของการเลือก เช่น สัดส่วนของประชากรต่อผู้สมัครเป็นตัวแทนประชาชน การกำหนดเขตการเลือกตั้ง หรือรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ซึ่งส่วนนี้จะถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งแต่ละฉบับ ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนจำแนกได้ ๓ ประเภทดังนี้

๒.๑ ระบบรัฐสภา (Parliamentary Democracy) คือ รูปแบบหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน โดยเน้นว่าการปกครองที่รัฐบาลได้รับการเลือกเข้ามาจากความเห็นชอบของรัฐสภา สำหรับประมุขแห่งรัฐอาจเป็นกษัตริย์หรือประธานาธิบดีก็ได้ ประมุขฝ่ายบริหารคือ นายกรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศภายใต้การควบคุมของรัฐสภา หากรัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจ คณะรัฐมนตรีต้องลาออกทั้งคณะหรือเป็นรายบุคคล ในขณะเดียวกันนายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการยุบสภาได้หากเกิดความขัดแย้ง รูปแบบการปกครองไม่แยกอำนาจกันระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และตุลาการ ประเทศที่ใช้รูปแบบรัฐสภาได้แก่ ไทย อังกฤษ ญี่ปุ่น สเปน ระบบรัฐสภานี้ ตำแหน่งประมุขของประเทศแยกออกจากตำแหน่งบริหารอย่างชัดเจน มีตัวแทนของประชาชนทำหน้าที่นิติบัญญัติ และการบริหารงานของรัฐบาลขึ้นอยู่กับความไว้วางใจของรัฐสภา จึงถือว่าการถ่วงดุลอำนาจกันระหว่างรัฐสภา และคณะรัฐมนตรี

๒.๒ ระบบประธานาธิบดี (Presidential system) คือ รูปแบบการปกครองที่อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารแยกออกจากกัน โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐและเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลด้วย และได้รับการเลือกตั้งเข้ามาโดยตรงจากประชาชน เนื่องจากประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขของรัฐและหัวหน้ารัฐบาล ประธานาธิบดีจึงมีอำนาจในการควบคุมคณะรัฐมนตรีโดยตรง สำหรับคณะรัฐมนตรีจะได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดี ระบบนี้เป็นระบบที่แยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากอำนาจนิติบัญญัติอย่างชัดเจนมากกว่าระบบอื่นๆ ระบบนี้แตกต่างจากระบบรัฐสภา เพราะเป็นระบบที่ไม่มีนายกรัฐมนตรี ฝ่ายบริหารจึงไม่สามารถยุบสภาได้ และฝ่ายนิติบัญญัติสามารถอภิปรายไม่ไว้วางใจประธานาธิบดีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างได้เช่นเดียวกัน จึงเป็นระบบที่อำนาจเบ็ดเสร็จขึ้นอยู่กับประธานาธิบดี

๒.๓ ระบบกึ่งประธานาธิบดี (Semi-presidential system) คือ รูปแบบการปกครองที่ผสมผสานระหว่างระบบรัฐสภาและระบบประธานาธิบดี โดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุขแห่งรัฐ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาโดยตรงจากประชาชน และมีการแต่งตั้งคณะรัฐบาลขึ้นมาเพื่อใช้อำนาจบริหาร ระบบนี้เป็นระบบที่มีนายกรัฐมนตรี การแบ่งอำนาจการปกครองระหว่างประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ส่วนใหญ่แล้วการปกครองระบอบนี้ ประธานาธิบดีมักควบคุมกองทัพและนโยบายทางประเทศ ดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐและมีอำนาจในการบริหารสูงสุด โดยที่นายกรัฐมนตรีจะต้องเสนอรายชื่อรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีและประธานาธิบดีจะลงนามอนุมัติ ประธานาธิบดีจึงเป็นประมุขแห่งรัฐและหัวหน้าอำนาจบริหาร ส่วนนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาลระบอบนี้มีรัฐสภา (สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาหรือสภาสูง) เป็นผู้ใช้อำนาจและยังทำหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของรัฐบาลให้เป็นไป

ตามที่เสนอไว้ต่อสภา ทั้งยังมีอำนาจลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐบาลด้วย แต่ขณะเดียวกัน ประธานาธิบดีก็มีอำนาจยุบสภาผู้แทนราษฎรได้เช่นกัน ส่วนอำนาจตุลาการ (Judicial Power) นั้น ศาลมีอำนาจตุลาการและแยกเป็นอิสระจากอำนาจทุกฝ่าย

๓. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) คือ รูปแบบการปกครองที่เกี่ยวข้องกับการยินยอมและความเป็นเอกฉันท์ โดยเป็นแนวคิดที่นำเสนอมุมมองทางการเมืองที่ดีกว่า โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากกว่าเพียงการเลือกตั้งเหมือนกับประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเท่านั้น องค์ประกอบสำคัญของความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือการสนับสนุนให้ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น ทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมก็มากขึ้นไม่ใช่แค่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่รวมไปถึงการริเริ่มร่างกฎหมาย การถอดถอนเจ้าหน้าที่ทางการเมือง การทำประชามติ การทำประชาพิจารณ์ การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ เริ่มตั้งแต่กระบวนการริเริ่มหาปัญหา การออกนโยบาย การนำไปปฏิบัติ การติดตามและประเมินผล รัฐบาลต้องมีการนำแนวคิดธรรมรัฐมาใช้ กำหนดวิธีการทำงานของรัฐบาลให้มีความยืดหยุ่น โดยมีโครงสร้างการทำงานที่สามารถเข้าถึงได้โดยประชาชนทุกระดับ สามารถตรวจสอบความถูกต้องและความโปร่งใสได้ มีระบบสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีระบบทำให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีความเสมอภาค แนวคิดธรรมรัฐจะได้รับการปฏิบัติตามรูปธรรมก็โดยการบัญญัติสิทธิต่างๆ ของประชาชนไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน ในด้านการเข้าถึงข่าวสาร ด้านสิทธิและอำนาจหน้าที่ของประชาชนในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐและฝ่ายบริหาร โดยต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมไว้ใน “บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ” เน้นให้มีรูปแบบการปกครองที่กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองมากขึ้น รูปแบบการปกครองแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นรูปแบบที่มีการดำเนินการแล้วในประเทศไทย โดยมีการกระจายอำนาจให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณ และการมอบอำนาจการบริหาร และภารกิจหลายๆ ด้าน รวมถึงด้านการศึกษาและด้านสุขภาพให้กับผู้แทนประจำท้องถิ่นอย่างชัดเจน^{๑๒}

ลักษณะสำคัญของหลักประชาธิปไตย

ลักษณะสำคัญของหลักประชาธิปไตย มีองค์ประกอบหลัก ๕ ประการคือ ๑) หลักพื้นฐานแห่งเสรีภาพและสิทธิของปวงชน ๒) การจัดให้มีการเลือกตั้ง ๓) หลักนิติธรรม ๔) หลักการแบ่งแยกอำนาจ และ ๕) หลักการแสดงออกความเห็นทางสาธารณะและเสรีภาพของสื่อ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. หลักพื้นฐานแห่งเสรีภาพและสิทธิของปวงชน กล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของหลักประชาธิปไตย นักประชาธิปไตยบุคคลสำคัญได้กล่าวไว้ว่าระบบประชาธิปไตยนั้น “สิทธิของมนุษย์” เป็นฐานรากที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะในบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะส่งเสริมให้มนุษย์ได้รับสิทธิอันชอบธรรมที่ตนพึงได้รับเช่น สิทธิในการมีส่วนร่วม หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ ที่จะใช้ในการปกครอง หรือกำหนดขอบเขต

^{๑๒} ทศนา บุญทอง, ๒๕๕๙, ประชาธิปไตย : แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรม เพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔, วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ, หน้า ๓.

และหน้าที่ของตนเอง และกฎ ข้อบังคับต่างๆ ที่จะประกาศใช้ในสาธารณะถือว่าประชาชนมีสิทธิเกี่ยวข้องกับการรับหรือคัดค้านกฎหมายต่างๆ นั้นด้วย นอกจากนี้ประชาชนยังต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในทรัพย์สินและการสืบมรดก สิทธิในครอบครัวและความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิด้านแรงงาน สิทธิด้านสุขภาพและอนามัย ซึ่งต้องได้รับสิทธิเหล่านั้นโดยชอบธรรมอย่างเสมอภาค โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

๒. การจัดให้มีการเลือกตั้ง ในหลักการประชาธิปไตยการเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่เป็นเสาหลักของประชาธิปไตย ประเทศที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยในการปกครองประเทศจึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายและองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการการเลือกตั้งไว้ชัดเจน รวมทั้งต้องมีบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งอย่างครอบคลุมในทุกมิติเช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง จำนวนของผู้แทนประชาชนที่มาจากการเลือกตั้ง หลักเกณฑ์และวิธีการสมัครรับเลือกตั้ง การออกเสียงลงคะแนน การนับคะแนน การประกาศผลเลือกตั้ง และกติกากระบวนการเลือกตั้งอื่นที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามวิธีการจัดสรรผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับระบบที่กำหนดโดยรัฐหรือประเทศนั้นๆ และขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม จารีตประเพณีลักษณะทางสังคม และบรรยากาศทางการเมืองของประเทศนั้นๆ ทั้งนี้การเลือกตั้ง เป็นเพียงองค์ประกอบของระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ดังนั้นรัฐหรือประเทศที่มีประกาศและกำหนดให้มีการเลือกตั้ง อาจจะไม่ได้เป็นสิ่งที่สะท้อนภาพความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะหากการเลือกตั้งนั้นๆ ไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน หรือกระบวนการเลือกตั้งมีลักษณะที่ละเมิดสิทธิและสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือมีการทุจริตการเลือกตั้ง เป็นต้น

๓. หลักนิติธรรม (rule of law) หมายถึงหลักการปกครองโดยกฎหมาย เกณฑ์ที่บ่งชี้ความเป็นประชาธิปไตยที่สำคัญข้อหนึ่งคือ รัฐหรือประเทศนั้นๆ ต้องปกครองด้วยกฎหมายมิใช่ปกครองด้วยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สามารถกระทำการสิ่งใดตามความชอบของตน เพราะความสงบสุข ความเป็นระเบียบ การมีกติกาในการใช้ชีวิตในสังคมต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่ประเพณีหนึ่ง เช่นเกณฑ์ตามจารีตประเพณี เกณฑ์ทางวัฒนธรรม เกณฑ์ทางศีลธรรม เกณฑ์ทางศาสนา และที่สำคัญสูงสุดคือเกณฑ์ตามกฎหมาย เพราะจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจหน้าที่ตามหลักนิติธรรม เพื่อให้ประชาชนทุกคนดำเนินชีวิตอยู่ในขอบเขตและหน้าที่ที่ตนเองมีอยู่ และไม่ไปละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นๆ ในสังคมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

๔. หลักการแบ่งแยกอำนาจ ในระบอบประชาธิปไตยแบ่งแยกอำนาจไว้ ๓ ประเภทได้แก่

๑) อำนาจนิตบัญญัติ หมายถึงอำนาจในการตรากฎหมาย ยกเลิก และแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ รวมทั้งปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ๒) อำนาจบริหาร หมายถึงอำนาจของฝ่ายบริหารในการบริหารราชการแผ่นดินตามนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม และ ๓) อำนาจตุลาการ หมายถึงอำนาจศาลในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีความต่างๆ ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้ตามระบอบประชาธิปไตยอำนาจทั้ง ๓ อำนาจดังกล่าวต้องมีการแบ่งแยกกันให้ชัดเจน มีการใช้

อย่างเหมาะสม และผู้บริหารประเทศต้องออกแบบให้อำนาจหนึ่งยับยั้งอีกอำนาจหนึ่งได้ ควบคุม และตรวจสอบระหว่างกันได้เพื่อถ่วงดุลอำนาจระหว่างกัน

๕. หลักการแสดงออกความเห็นทางสาธารณะและเสรีภาพของสื่อ โดยทั่วไปแล้วเสรีภาพในการแสดงออกเป็นสิทธิของประชาชนภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเห็นได้จากหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หัวข้อที่ ๑๙ “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก สิทธิดังกล่าวรวมถึงเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง การแสวงหา ได้รับ เข้าถึง และถ่ายทอดความคิดเห็นหรือข้อวิพากษ์ข่าวสารผ่านสื่อใดๆ โดยไม่จำกัดพรมแดน” ซึ่งการแสดงออกความเห็นทางสาธารณะของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรในรูปแบบต่างๆ ผ่านทางสื่อ หรือการให้ความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษร จะเป็นเสียงสะท้อนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และเป็นการตรวจสอบการบริหารราชการของฝ่ายบริหารว่ามีความโปร่งใสและเป็นธรรม รวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อประชาชนหรือประเทศชาติประการใด อันเป็นเครื่องมือที่แสดงว่าประชาชนมีสิทธิในการติดตาม ประเมินผล และแสดงความเห็นในเรื่องดังกล่าวถือว่าเป็นเครื่องมือถ่วงดุลและควบคุมอำนาจของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครอง^{๑๓}

อนึ่งในชีวิตประจำวันอาจมีความเกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันเป็นการปกครองโดยตัวแทนของประชาชนที่ได้รับความไว้วางใจ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของประชาชนและประเทศชาติโดยรวมเป็นสำคัญ ทั้งนี้การปกครองระบอบประชาธิปไตย สามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้กลายเป็นวิถีประชาธิปไตยของบุคคลในสังคมดังนี้

๑. ประชาธิปไตยในครอบครัว ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร หรือพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้อง โดยทั่วไปการอาศัยอยู่ร่วมกันในครอบครัวจะต้องคำนึงถึงหลักประชาธิปไตยด้วย เพื่อให้มีการแสดงความคิดเห็น การรับฟัง และยอมรับความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล รวมทั้งยอมรับเสียงส่วนมากของสมาชิกในครอบครัว การตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้หลักการของเหตุผลมากกว่าที่จะใช้อารมณ์เป็นสำคัญ ตลอดจนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว

๒. ประชาธิปไตยในโรงเรียน สถานศึกษา หรือสถานที่ทำงาน มีความเกี่ยวข้องกับครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา เจ้าหน้าที่ และนักการภารโรง หรือผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ภายในสถานทีนั้นๆ อันเป็นสถานที่ที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นส่วนใหญ่และอยู่ร่วมกันเป็นคนหมู่มาก ดังนั้นการคำนึงถึงหลักประชาธิปไตยได้แก่ การเคารพในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น กรณีหากมีการลงมติในเรื่องใดให้ถือเสียงข้างมากเป็นหลัก ทั้งนี้ภายใต้กฎระเบียบของโรงเรียน สถานศึกษา หรือสถานที่ทำงานนั้น เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกันได้ โดยเฉพาะการมีเหตุผลและเคารพความคิดเห็นผู้อื่นเป็นสำคัญ

๓. ประชาธิปไตยในชุมชนหรือสังคม ประกอบด้วย ผู้นำ สมาชิกชุมชน บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นหน่วยที่มีการอาศัยอยู่ร่วมกันของสมาชิกจำนวนมาก ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงหลักประชาธิปไตย

^{๑๓} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร; ๒๕๕๗

ที่สำคัญได้แก่ การเคารพสิทธิและเสรีภาพของสมาชิก การเคารพกฎระเบียบของชุมชน กฎระเบียบของท้องถิ่นและกฎหมายของบ้านเมือง เพื่อให้แสดงความคิดเห็นเป็นไปอย่างมีเหตุผล และรับฟังข้อคิดเห็นของทุกคนอย่างเสมอภาค และตัดสินใจโดยใช้เสียงข้างมากอย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งมีการประชุมรวมกันเพื่อหามติของกลุ่มหรือชุมชนภายใต้ข้อมูลอย่างถูกต้องและชอบธรรม ทั้งนี้ที่สำคัญต้องอดทนต่อความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขตลอดไป

ความสำคัญของหลักประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตย นับว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในการปกครองบ้านเมือง โดยเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองที่กำหนดให้อำนาจการปกครองมาจากเสียงข้างมากของปวงชน โดยเฉพาะในส่วนของการใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ราชการทั้งพลเรือน ตำรวจ และทหาร ต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติกฎหมายรวมทั้งหลักประชาธิปไตย ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สำหรับปัจจุบันนี้จะเห็นได้จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

มาตรา ๒ บัญญัติว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

มาตรา ๓ บัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กฤษฎีกา และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

มาตรา ๒๗ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้”

มาตรา ๔๙ บัญญัติว่า “บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้

ผู้ใดทราบว่ามีผู้กระทำความผิดหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายใน สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้

การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการตามวรรคหนึ่ง”

เมื่อพิจารณาตามหลักการนี้และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแล้ว เห็นได้ว่าประเทศไทยเรา ใช้หลักประชาธิปไตยในการปกครองบ้านเมือง ด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข โดยกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยตามบทบัญญัติของ รัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจอธิปไตยนั้นกล่าวคืออำนาจนิติบัญญัติ ทางรัฐสภา อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการทางศาลตามบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญรวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องบัญญัติด้วย สำหรับรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ (ทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายพลเรือน) ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตาม รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุก ของประชาชนโดยรวม อนึ่งหลักประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญนี้นอกจากจะกำหนดให้อำนาจ อธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยแล้ว ยังได้กำหนดให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ ความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง โดยทุกคนได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ และเสมอภาคในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ซึ่งการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือ สังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำไม่ได้

สำหรับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้มีบัญญัติคุ้มครองไว้ตามรัฐธรรมนูญ โดยการใดที่มีได้ห้ามหรือ จำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความ คุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่ กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

(๑) สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามมาตรา ๒๘ วรรคแรก “บุคคลย่อมมีสิทธิ และเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุ อย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือ ร่างกายจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้”

(๒) เสรีภาพแรงงานตามมาตรา ๓๐ “การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ”

(๓) สิทธิในความเป็นส่วนตัวตามมาตรา ๓๒ วรรคแรก “บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว”

(๔) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพิมพ์ และการโฆษณาตามมาตรา ๓๔ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน”

(๕) เสรีภาพของสื่อมวลชนตามมาตรา ๓๕ “บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น เพื่อลิดรอนเสรีภาพ จะกระทำมิได้”

(๖) เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของบุคคลตามมาตรา ๓๖ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

(๗) เสรีภาพในการเดินทางของบุคคลตามมาตรา ๓๘ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์”

(๘) เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบของบุคคลตามมาตรา ๔๔ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”

(๙) สิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐตามมาตรา ๔๗ “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ

บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย”

(๑๐) หลักการใช้สิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา ๔๙ “บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้

ผู้ใดทราบว่ามีกรกระทำตามวรรคหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้

การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการตามวรรคหนึ่ง”

หลักประชาธิปไตยในห้วงสถานการณ์โรคโควิด-๑๙

สถานการณ์โรคโควิด-๑๙ ปัจจุบันโรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โรคโควิด-๑๙) ถือเป็นโรคที่ติดต่อได้ง่ายและมีอันตรายร้ายแรงอย่างมากต่อชีวิตของผู้ที่ได้รับเชื้อโรค ซึ่งตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๕ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๖ (๑) ประกอบประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ชื่อและอาการสำคัญของโรคติดต่ออันตราย (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้กำหนดให้โรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด-๑๙ (Coronavirus Disease 2019 (COVID -19)) เป็นโรคติดต่ออันตราย ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ความว่า “โรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด-๑๙ (Coronavirus Disease 2019 (COVID -19)) มีอาการไข้ ไอ เจ็บคอ หอบเหนื่อย หรือมีอาการของโรคปอดอักเสบ ในรายที่มีอาการรุนแรงจะมีอาการระบบทางเดินหายใจล้มเหลวและอาจถึงขั้นเสียชีวิต” ทั้งนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขโดยคำแนะนำของคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติ ได้ออกประกาศกระทรวงเพื่อประโยชน์ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดต่ออันตรายนั้น^{๑๔}

สำหรับในขณะนี้ยังไม่มียุทธศาสตร์ป้องกันโรคและรักษาโรคโดยตรง ส่งผลให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตจากโรคดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากหลายประเทศทั่วโลก ประกอบองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้การระบาดของโรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โรคโควิด-๑๙) เป็นโรคที่มีการระบาดใหญ่และต้องใช้มาตรการที่เข้มงวดเด็ดขาด ถือเป็นสถานการณ์อันภัยที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ และความปลอดภัยต่อชีวิตของประชาชนโดยรวม ภาครัฐจึงต้องใช้มาตรการเข้มงวดและเร่งด่วนเพื่อควบคุมมิให้โรคแพร่ระบาดออกไปในวงกว้าง กรณีจึงจำเป็นต้องใช้มาตรการเร่งด่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งความปลอดภัยของประชาชน และการดำรงชีวิตโดยปกติสุขของประชาชน ดังนั้นนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร เพื่อแก้ไขปัญหาโรคติดต่อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โรคโควิด-๑๙) ตั้งแต่วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ทั้งนี้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินดังกล่าวได้มีการขยายห้วงเวลาสิ้นสุดและยังคงมีการใช้บังคับถึงปัจจุบันนี้ เพื่อใช้มาตรการจำเป็นเร่งด่วนในการ

^{๑๔} ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ชื่อและอาการสำคัญของโรคติดต่ออันตราย (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๓ ลงวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓

แก้ไขปัญหาคารแพร่ระบาดของโรคให้ความปลอดภัยต่อการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บทบัญญัติกฎหมายและหลักประชาธิปไตยในทุกมิติ^{๑๕}

อนึ่งเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับประชาชนตามหลักประชาธิปไตย รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ ความว่าขณะนี้ได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โรคโควิด-๑๙) ซึ่งเป็นโรคระบาดใหญ่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่แพร่ไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว และประเทศไทยได้รับผลกระทบจากโรคนี้เช่นกัน ในขณะนี้ยังไม่มีวัคซีนป้องกันและยารักษาที่ได้ผล รัฐบาลจึงได้ใช้มาตรการป้องกัน สกัดกั้น ชะลอ สร้างความรับรู้ความเข้าใจ และความร่วมมือกับประชาชนเป็นลำดับ ตลอดจนประเมินสถานการณ์เป็นรายวันตามความคืบหน้าของสถานการณ์ และคำแนะนำทางการแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทุกด้าน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนด้านสังคม ความเป็นอยู่ เศรษฐกิจการครองชีพ ทรัพยากรของรัฐด้านการสาธารณสุข และป้องกันการตื่นตระหนกเกินกว่าเหตุ ซึ่งผลจากการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินดังกล่าวรัฐบาลจะมีช่องทางตามบทบัญญัติกฎหมาย เข้าควบคุมหรือบริหารสถานการณ์ได้ดีขึ้นเช่น มีการโอนอำนาจบางประการของรัฐมนตรีตามกฎหมายบางฉบับมาเป็นของนายกรัฐมนตรีเท่าที่จำเป็นและเป็นการชั่วคราว เพื่อความรวดเร็วและบูรณาการการแก้ไขปัญหาให้มีประสิทธิภาพ โดยจะมีการออกข้อกำหนดหรือข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติบางประการ อาทิ ห้ามเข้าออกสถานที่บางแห่ง ห้ามหรือจำกัดการเข้าออกราชอาณาจักรและการเคลื่อนย้ายประชาชนจำนวนมากข้ามเขตพื้นที่ การควบคุมการใช้งานพาหนะ เส้นทางจราจร การควบคุมสินค้าและเวชภัณฑ์ โดยมาตรการเหล่านี้แม้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่หากยังคงมีการเคลื่อนย้ายหรือเดินทาง การรวมกลุ่มคนจำนวนมากเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันการติดต่อสัมผัสหรือใกล้ชิด และการขาดความรู้ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ ตลอดจนการไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามมาตรการป้องกันโรคตามหลักสากล เชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ย่อมมีโอกาสแพร่ไปได้รวดเร็วและเพิ่มจำนวนผู้ติดเชื้อมากขึ้นจนเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะจะกระทบต่อประสิทธิภาพในการให้บริการทางการแพทย์และกระทบต่อการใช้ทรัพยากรด้านการสาธารณสุขของประเทศเช่น แพทย์ พยาบาล โรงพยาบาล ยา และเวชภัณฑ์ต่างๆ จนอาจขาดแคลนเข้าวันหนึ่ง อันจะนำมาซึ่งความสูญเสียรุนแรงสุดจะประมาณได้ดังที่ปรากฏในบางประเทศในขณะนี้ รัฐบาลจะพิจารณาเลือกใช้เฉพาะมาตรการเท่าที่จำเป็นตามคำแนะนำทางการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อป้องกันและระงับยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคคือการดูแลสุขภาพอนามัยและชีวิตของประชาชน การจัดสรรทรัพยากร เวชภัณฑ์ และการให้บริการทางการแพทย์ให้ทั่วถึงเพียงพอแก่ประชาชนชาวไทยมีความสำคัญเร่งด่วนเป็นลำดับแรกซึ่งแน่นอนว่าความสะดวกสบายของประชาชนในระหว่างนี้ย่อมลดน้อยลงกว่าเดิม เพราะทุกคนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แต่ประชาชนยังสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติโดยไม่เกิดภาวะขาดแคลน ซึ่งโรคนี้เป็นมหันตภัยที่มองไม่เห็นตัวและเชื้อโรคอาจจู่โจมมาถึงเราทุกคนในทุกพื้นที่ได้ทุกเมื่อ จึงจำเป็นต้องควบคุมสถานการณ์และบังคับใช้มาตรการขั้นสูงสุดเพื่อความอยู่รอดร่วมกัน และจะเป็นเช่นนี้ไป

^{๑๕} ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ระยะหนึ่งตามที่กฎหมายให้อำนาจรัฐบาลประกาศได้เป็นคราวๆ ไปคราวละไม่เกินสามเดือน แต่อาจประกาศขยายเวลาต่อได้อีกตามความจำเป็นแห่งสถานการณ์ รัฐบาลจึงขอความร่วมมือให้ประชาชนไว้วางใจในระบบการสาธารณสุขของประเทศ และโปรดดูแลรักษาสุขภาพตนเองเพราะความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐโดยแท้ ขณะเดียวกันขอได้ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการปฏิบัติตามมาตรการและคำแนะนำทางการแพทย์อย่างเคร่งครัดเช่น การไม่รวมกลุ่มกับผู้คนจำนวนมาก การใช้หน้ากากอนามัย เจลล้างมือ การหมั่นล้างมือ การไม่สัมผัสหรือรับเชื้อที่มากับฝอยละอองน้ำลาย การเว้นระยะสัมผัสห่างจากผู้อื่น ทั้งนี้การไปพบแพทย์ในกรณีต้องสงสัยเป็นที่ยอมรับทั่วโลกแล้วว่าสามารถลดความเสี่ยงได้ดีที่สุดเท่าที่ เราจะป้องกันตนเอง คนที่ท่านรัก และประเทศชาติได้^{๑๖}

นอกจากนี้รัฐบาลโดยกระทรวงสาธารณสุข ได้บูรณาการการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ (โรคโควิด-๑๙) โดยออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง แต่งตั้งเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๓ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๓ โดยให้ข้าราชการสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย ข้าราชการสังกัดราชการส่วนท้องถิ่น และข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม โดยในส่วนของกระทรวงกลาโหม ได้แก่ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงกลาโหม และข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งปฏิบัติงานด้านระบาดวิทยา การเฝ้าระวัง การป้องกัน หรือการควบคุมโรคติดต่อ เป็นเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ เฉพาะในเขตท้องที่ที่ตนมีอำนาจหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ โดยให้ปฏิบัติการเฝ้าระวัง การป้องกัน หรือการควบคุมโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ ร่วมกับข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งกรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และเมืองพัทยา รวมทั้งส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อหรือโรคระบาด รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข

อย่างไรก็ตามเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ (โรคโควิด-19) ซึ่งเป็นโรคที่ติดต่อได้ง่ายและมีอันตรายร้ายแรงอย่างมากต่อชีวิตของผู้ที่ได้รับเชื้อโรค อันเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้และป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น นายกรัฐมนตรีได้ดำเนินการตามหลักประชาธิปไตยและบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเฉพาะมาตรา ๒๕ วรรคแรก “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรณนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” ประกอบ

^{๑๖} แถลงการณ์สำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓

มาตรา ๕๕ วรรคแรก “รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค และส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด” รวมทั้งมาตราอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยการดำเนินการแก้ไขปัญหาอาจกระทบต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนบางประการ อาทิ ความเป็นส่วนตัว การเดินทางของบุคคล การประกอบอาชีพบางอย่าง การชุมนุมของบุคคล การเสนอข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การชะลอเข้าออกราชอาณาจักร และห้ามการเคลื่อนย้ายประชาชนจำนวนมากข้ามเขตพื้นที่ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การแก้ไขปัญหการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ โดยออกข้อกำหนดและข้อปฏิบัติแก่ส่วนราชการทั้งหลาย เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ ภายใต้หลักกฎหมาย กฎเกณฑ์ เงื่อนไข และเงื่อนไข ด้วยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ และมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ดังนี้^{๑๗}

๑. การห้ามเข้าพื้นที่เสี่ยง โดยห้ามประชาชนเข้าไปในพื้นที่หรือสถานที่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ ตามที่กำหนดในมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๓ หรือตามที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อได้ประกาศหรือสั่งตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ ไว้ก่อนวันที่ข้อกำหนดนี้ใช้บังคับและที่ทางราชการจะประกาศให้ทราบ ในกรณีที่ได้รับการผ่อนผัน ให้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคตามที่ทางราชการกำหนด ให้ถือว่าประกาศหรือคำสั่งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือเจ้าพนักงานควบคุมโรคติดต่อ เป็นคำสั่งตามข้อกำหนดนี้

๒. การปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดต่อโรค โดยให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ออกคำสั่งโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๕ (๑) แห่งพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ พิจารณาสั่งปิดสถานที่ซึ่งมีคนจำนวนมากไปทำกิจกรรมร่วมกันและเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ เป็นการชั่วคราว แต่อย่างน้อยให้สั่งปิดสถานที่ดังต่อไปนี้

๒.๑ สนามมวย สนามกีฬา สนามแข่งขัน สนามเด็กเล่น สนามม้า ในทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร จนกว่าจะมีประกาศเป็นอย่างอื่น

๒.๒ ฝั่บ สถานบริการ สถานที่แสดงมหรสพ สถานที่มีการแสดง หรือการละเล่นสาธารณะ สถานประกอบการ อาบ อบ นวด และนวดแผนโบราณ สปา สถานที่ออกกำลังกาย (ฟิตเนส) และสถานบันเทิง ตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสาคร ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนกว่าจะมีประกาศเป็นอย่างอื่น

^{๑๗} ข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘

(ฉบับที่ ๑) ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๒.๓ สถานที่อื่นนอกจากนี้ เช่น แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ พิพิธภัณฑ์สถาน ห้างสรรพสินค้า ศาลาประชาคม ศาลาพักผ่อน สวนสาธารณะ ศาสนสถาน สถานีขนส่งหรือโดยสาร ตลาด ห้างสรรพสินค้า ให้พิจารณาโดยสั่งปิดเฉพาะส่วนหรือทั้งหมด และอาจกำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาตามความจำเป็นและเหมาะสมโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ให้คำนึงถึงโอกาสเสี่ยงต่อการติดต่อโรค ความจำเป็นของประชาชนในการจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคและการเดินทางโดยเฉพาะในระยะแรกซึ่งต้องมีการเตรียมตัวหรือปรับตัว ในกรณียังไม่ได้มีคำสั่งให้ปิดสถานที่ใด ให้เจ้าของหรือผู้ดูแลสถานที่นั้นจัดให้มีมาตรการคัดกรองและมาตรการป้องกันโรคตามที่ทางราชการกำหนด หรือจัดระบบให้สอดคล้องกับมาตรการดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๓. การปิดช่องทางเข้ามาในราชอาณาจักร ในการใช้ยานพาหนะไม่ว่าจะเป็นอากาศยาน เรือ รถยนต์ หรือพาหนะอื่นใด หรือในการใช้เส้นทางคมนาคมไม่ว่าทางอากาศ ทางน้ำ หรือทางบก เพื่อเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร ให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบปิดช่องทางเข้าออก ด่าน จุดผ่านแดน หรือจุดผ่อนปรนตามกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อ และกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง สำหรับผู้โดยสาร หรือผู้ที่เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักร เว้นแต่กรณีดังนี้

๓.๑ กรณีเป็นผู้มีเหตุยกเว้นตามที่นายกรัฐมนตรี หรือหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินกำหนด หรืออนุญาตตามความจำเป็นโดยอาจกำหนดเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาก็ได้

๓.๒ กรณีเป็นผู้ขนส่งสินค้าตามความจำเป็น แต่เมื่อเสร็จภารกิจแล้วให้กลับออกไปโดยเร็ว

๓.๓ กรณีเป็นผู้ควบคุมยานพาหนะหรือเจ้าหน้าที่ประจำยานพาหนะ ซึ่งจำเป็นต้องเดินทางเข้ามาตามภารกิจและมีกำหนดเวลาเดินทางออกนอกราชอาณาจักรชัดเจน

๓.๔ กรณีเป็นบุคคลในคณะทูต คณะกงสุล องค์การระหว่างประเทศ หรือผู้แทนรัฐบาลที่มาปฏิบัติงานในประเทศไทย หรือเป็นบุคคลหรือหน่วยงานระหว่างประเทศอื่นตามที่กระทรวงการต่างประเทศอนุญาตตามความจำเป็น ตลอดจนบุคคลในครอบครัวของบุคคลดังกล่าว โดยติดต่อกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อออกหนังสือรับรองว่าเป็นบุคคลที่เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรได้ โดยแสดงเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องตามที่ทางราชการกำหนด

๓.๕ กรณีเป็นผู้ไม่มีสัญชาติไทยแต่มีใบอนุญาตทำงานหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการให้ทำงานในราชอาณาจักรตามที่ทางราชการกำหนด

๓.๖ กรณีเป็นผู้มีสัญชาติไทย ในกรณีเช่นนี้ให้ติดต่อสถานทูตไทยหรือสถานกงสุลไทยในประเทศที่พำนักเพื่อออกหนังสือรับรอง หรือมีใบรับรองแพทย์ตามที่ทางราชการกำหนด โดยให้สถานทูตไทยและสถานกงสุลไทยในต่างประเทศ ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสัญชาติไทยในการเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักร บุคคลซึ่งได้รับการยกเว้นหรือผ่อนผันดังกล่าวต้องมีใบรับรองแพทย์ที่ยืนยันว่ามีสุขภาพเหมาะสมต่อการเดินทางทางอากาศ (Fit to Fly Health Certificate) ซึ่งได้รับการตรวจรับรองหรือออกให้มีระยะเวลาไม่เกิน ๗๒ ชั่วโมงก่อนการเดินทาง และเมื่อเข้ามาในราชอาณาจักรแล้ว ต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคตามที่ทางราชการกำหนด โดยอนุโลม เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจปฏิเสธไม่ให้ผู้มีสัญชาติไทยที่ตรวจพบหรือต้อง

สงสัยว่าติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ หรือไม่ยินยอมให้ตรวจ เดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองได้

๔. การห้ามกักตุนสินค้า ห้ามผู้ใดกักตุนสินค้าซึ่งเป็นยา เวชภัณฑ์ อาหาร น้ำดื่มหรือสินค้าอื่นที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะป็นสินค้าควบคุมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. ๒๕๔๒ หรือไม่ก็ตาม สำหรับกรณีที่เป็นสินค้าควบคุม การผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ ปริมาณการผลิต การควบคุมราคาจำหน่ายและการส่งออกป็นนอกราชอาณาจักรให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงและเดือดร้อนเกินสมควร โดยให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องตรวจและควบคุมดูแลผู้ประกอบการอย่างเคร่งครัดตามพระราชบัญญัติสำรวจการกักตุนโภคภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๕. การห้ามชุมนุม ห้ามมิให้มีการชุมนุม การทำกิจกรรม หรือการมั่วสุมกันที่ใด ๆ ในสถานที่แออัดหรือกระทำการดังกล่าวอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ทั้งนี้ภายในเขตพื้นที่ที่หัวหน้าผู้รับผิดชอบในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงประกาศกำหนด

๖. การห้ามเสนอข่าว ห้ามการเสนอข่าวหรือทำให้แพร่หลายทางสื่อต่าง ๆ ซึ่งมีข้อความหรือข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ อันไม่เป็นความจริงและอาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว หรือเจตนาบิดเบือนข้อมูลข่าวสารดังกล่าวอันทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสถานการณ์ฉุกเฉินจนกระทบต่อการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในกรณีเช่นนี้ให้เจ้าหน้าที่เตือนให้ระงับหรือสั่งให้แก้ไขข่าว หรือหากเป็นกรณีที่มีผลกระทบรุนแรงให้ดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ หรือพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยให้ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ เป็นศูนย์กลางจัดให้มีการแถลงหรือชี้แจงข่าว ณ ทำเนียบรัฐบาล เพื่อสร้างความรับรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน

สำหรับนโยบายการเปิดสถานที่ทั่วไปเป็นตามหลักกฎหมายและหลักประชาธิปไตย โดยมีนโยบายให้โรงพยาบาล สถานพยาบาล คลินิกแพทย์รักษาโรค ร้านขายยา ร้านอาหารในส่วนซึ่งมิใช่สถานบริการและแผงจำหน่ายอาหารซึ่งผู้บริโภคเข้าไปบริโภคนอกสถานที่ โรงแรมในส่วนซึ่งเป็นที่พักอาศัย ร้านอาหาร ร้านค้าทั่วไป ห้างสรรพสินค้าในส่วนแผนกซูเปอร์มาร์เก็ต แผนกขายยา แผนกสินค้าเบ็ดเตล็ดอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ธุรกิจหลักทรัพย์ ธุรกิจการเงิน ตู้เอทีเอ็ม ตลาดและตลาดนัดในส่วนจำหน่ายอาหารสด อาหารแห้ง อาหารปรุงสำเร็จ อาหารสัตว์ เวชภัณฑ์และสินค้าเบ็ดเตล็ดอันจำเป็น สถานที่จำหน่ายแก๊สหุงต้ม ปืมน้ำมัน ปืมแก๊ส การให้บริการขนส่งผู้โดยสารและขนส่งสินค้ารวมทั้งบริการส่งสินค้าและอาหารตามสั่ง (delivery online) ยังคงประกอบกิจการต่อไปได้ตามปกติเพื่อความสะดวกและเป็นอยู่ตามปกติของประชาชน มิให้เดือดร้อนเกินควร โดยให้ผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติตามมาตรการตามที่ทางราชการกำหนด ทั้งนี้สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐยังคงเปิดดำเนินการในวันและเวลาราชการตามปกติ เว้นแต่ที่มีประกาศให้ปิดหรืองดดำเนินการไปก่อนแล้วเช่น สถาบันการศึกษา เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและมีให้ประชาชนต้องเสียประโยชน์หรือละเมิดกฎหมายที่มีกำหนดเวลาให้ปฏิบัติ โดยควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงาน

เช่น การจัดเหลื่อมเวลาทำงาน การทำงานนอกสถานที่ปกติ และให้เพิ่มบริการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเช่น การจัดประชุมสื่อสารทางไกล การให้บริการด้วยการสื่อสารแบบดิจิทัล ภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยให้ภาคธุรกิจ ร้านค้าที่เปิดบริการ และสถานที่ราชการ วางมาตรการคัดกรองผู้ปฏิบัติงานและผู้มาติดต่อหรือใช้บริการให้เป็นไปตามมาตรการป้องกันโรคตามที่ทางราชการกำหนด^{๑๘}

เพื่อให้การปฏิบัติการป้องกัน แก้ไข ระวังยับยั้ง ฟื้นฟู หรือช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์ฉุกเฉินอันเนื่องมาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ เป็นไปด้วยความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและบทบัญญัติของกฎหมาย และขณะเดียวกันประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข จึงได้มีมาตรการป้องกันโรค ควบคุม และแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน ให้สามารถยุติลงได้โดยเร็วและไม่ย้อนกลับมาอีกตามแนวทางที่ทางราชการกำหนด เพื่อใช้ปฏิบัติเป็นการทั่วไปหรือใช้ในกรณีผ่อนผันหรือยกเว้นการปฏิบัติตามข้อกำหนดดังนี้

(๑) ให้ทำความสะอาดโดยการเช็ดทำความสะอาดพื้นผิวสัมผัสของสถานที่ที่เกี่ยวข้องก่อนการจัดกิจกรรม และให้กำจัดขยะมูลฝอยทุกวัน

(๒) ให้เจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ ผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมกิจกรรม ลูกจ้าง ผู้ใช้บริการสวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า

(๓) ให้บุคคลตาม (๒) ล้างมือด้วยสบู่ แอลกอฮอล์ เจล หรือน้ำยาฆ่าเชื้อโรค

(๔) ให้บุคคลตาม (๒) เว้นระยะนั่งหรือยืนห่างกันอย่างน้อยหนึ่งเมตร เพื่อป้องกันการติดต่อสัมผัส หรือแพร่เชื้อโรคทางฝอยละอองน้ำลาย

(๕) ให้ควบคุมจำนวนผู้ร่วมกิจกรรมมิให้แออัด หรือลดเวลาในการทำกิจกรรมให้สั้นลงเท่าที่จำเป็น โดยถือหลักการหลีกเลี่ยงการติดต่อสัมผัสระหว่างกัน

อนึ่งการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้มีการขยายห่วงเวลาใช้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินไปถึงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ โดยในส่วนของข้อกำหนดและมาตรการต่างๆ ได้มีการปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ แต่ยังคงมีมาตรการที่รัดกุมอยู่เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดระลอกที่สองดังเช่นหลายประเทศทางภาคพื้นยุโรปและแถบเอเชียได้ ทั้งนี้รัฐบาลตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องผ่อนคลายมาตรการควบคุมการระบาดของโรค เพื่อให้บรรดาสถานที่ กิจการ หรือกิจกรรมที่อาจมีความเสี่ยงสูงต่อการระบาดของโรคโควิด-๑๙ สามารถเปิดดำเนินการได้ และได้ดำเนินการผ่อนคลายมาตรการต่างๆ อย่างต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไปภายใต้มาตรการที่จำเป็นเพื่อป้องกันและควบคุมการระบาดของโรค ตามข้อเสนอของคณะกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาผ่อนคลายการบังคับใช้มาตรการป้องกันและยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ รายละเอียดตามข้อกำหนดออกตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนด การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ (ฉบับที่ ๑) ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ถึงข้อกำหนดออกตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ (ฉบับที่ ๑๔) ลงวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕

^{๑๘} ข้อกำหนด ออกตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ (ฉบับที่ ๑) ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สรุป

หลักประชาธิปไตย นับว่าเป็นหลักการสำคัญในการปกครองบ้านเมือง โดยเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองที่กำหนดให้อำนาจการปกครองหรืออำนาจบริหารของรัฐมาจากเสียงข้างมากของประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ ในทางอุดมคติคือระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งมีการถ่วงดุลของอำนาจระหว่าง ๓ ฝ่ายประกอบด้วย ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ปกครองหรือผู้ใช้อำนาจรัฐนั้น และสังคมเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล สำหรับในส่วนเกี่ยวข้องกับใช้อำนาจของหน่วยงานรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ราชการทั้งพลเรือน ตำรวจ และทหาร ในห้วงสถานการณ์โรคโควิด-๑๙ ต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และหลักประชาธิปไตย สรุปได้ดังนี้

๑. หลักประชาธิปไตย สอดคล้องกับการปกครองของประเทศไทย ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอำนาจอธิปไตยนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒ “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” และมาตรา ๓ “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

๒. การปกครองของประเทศไทย ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการใดๆ ได้ในสถานการณ์ปกติและได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่นเช่น สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว เสรีภาพการเดินทางของบุคคล การประกอบอาชีพ การชุมนุม การเสนอข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

๓. เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ ซึ่งเป็นโรคที่ติดต่อได้ง่ายและมีอันตรายร้ายแรงอย่างมากต่อชีวิตของผู้ที่ได้รับเชื้อโรค อันเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้และป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น ดังนั้นรัฐจึงมีความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้มาตรการที่อาจกระทบต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องบางประการ ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเช่น ห้ามเข้าพื้นที่เสี่ยงต่อการติดต่อเชื้อโรค ปิดช่องทางเข้ามาในราชอาณาจักร ห้ามชุมนุมหรือมั่วสุมกัน ห้ามเสนอข่าวที่อาจทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว ห้ามกักตุนสินค้าซึ่งเป็นยาและเวชภัณฑ์ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยจากโรคโควิด-๑๙ และสามารถดำรงชีวิตเป็นไปปกติสุขตลอดไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือและบทความ

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, “ประชาธิปไตยแบบไทย” ใน ๑๐๐ ปีพลตรีพระเจ้า
วรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, อมรินทร์ปริ้นติ้ง : กรุงเทพฯ, ๒๕๓๔.

ทัศนาศุ บุญทอง, ประชาธิปไตย : แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล,
หลักสูตรหลักนิตินิยมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔, วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๙.

บุรณ์ ฐานปดูลย์, หลักประชาธิปไตยในที่ทำงาน, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลัก
นิตินิยมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔, วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๙.

ปรีดี พนมยงค์, ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน, www.pridi-phoonsuk.org

วิชฌู เครื่องงาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, นิตยบรรณการ, กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐.

วิชฌู เครื่องงาม, การบรรยาย เรื่อง ประชาธิปไตยกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม,
หลักสูตรการพัฒนานักกฎหมายภาครัฐระดับกลาง รุ่นที่ ๑, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐.

สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง : แนวความคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕,
สำนักพิมพ์เสมาธรรม, กรุงเทพฯ.

เสนีย์ ปราโมช, “การเมืองไทย” ในรัฐศาสตร์ฉบับ “ปฏิวัติและประชาธิปไตย” เจริญวิทย์
การพิมพ์, กรุงเทพฯ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตย, สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๗.

อมร รักษาสัตย์และคณะ, ประชาธิปไตย : อุดมการณ์หลักการ และแบบอย่างการปกครอง
หลายประเทศ, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือและบทความ

Becker,P. & Raveloson, J.A.A . What is democracy? The Friedrich-Ebert-Stiftung
(FES) Press, Friedel Daiber (University of Trier) (Translation from French by Andriakamelo
Rarivoarisoa Alice with approval by KMF-CNOE & NOVA STELLA, 2008.

Barro,R.J. Determinants of democracy. Journal of Political Economy, 1999.

ประวัติผู้เขียน

๑. ข้อมูลส่วนตัว
 ยศ-ชื่อ-สกุล พลโท สันติพงศ์ ธรรมปิยะ
 ตำแหน่ง รองเสนาธิการทหารบก
 วันเดือนปีเกิด ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๕
 อีเมล santipong2238@gmail.com
๒. ประวัติการศึกษา
 ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
 หลักสูตรหลักประจำ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก (รุ่นที่ ๓๔/๒๕๓๘)
 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา
 วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.๕๙/๒๕๕๙)
๓. ประวัติการทำงาน
 ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๒๑ รักษาพระองค์
 ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๒๑ รักษาพระองค์
 ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑๑
 ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์
 รองแม่ทัพภาคที่ ๑
 เจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารบก
๔. สถานที่ทำงาน
 สำนักงานรองเสนาธิการทหารบก ในกองบัญชาการกองทัพบก
 ถนนราชดำเนินนอก แขวงบางขุนพรหม
 เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
 โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๐ ๒๔๖๐
 โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๒๔๖๑